

Oxögat

nr 2
2016

MEDLEMSBLAD • FÖRENINGEN VADSTENA-AKADEMIENS VÄNNER

ORDFÖRANDE HAR ORDET

Kära VA-vänner!

AV INGA LEWENHAUPT

Föreningen Vadstena-Akademiens Vänner fyller 40 år i år! Den 3 juli 1976 hölls konstituerande möte i Klosterhotellets konventstuga och greve Mauritz Horn af Åminne valdes till ordförande. Han efterträddes 1984 av överläkare Gerhard Bohna som i sin tur avlöstes av ambassadör Magnus Vahlquist 1998. Undertecknad, med bakgrund som fil. dr i teatervetenskap och museichef, tog vid 2014.

Då som nu är uppgiften att bygga upp ett stödjande nätverk och genom insamlingar och donationer bistå Vadstena-Akademien med stipendier, bidrag mm. Genom åren har också en del uppmärksammade resor kunnat göras. Vi beklagar djupt att vi för andra året i rad tvingades ställa in den planerade resan, som i år skulle gått till Norges nationalopera i Oslo och Fredrikshalds gamla teater i Halden. Anmälningarna var för få. Förhoppningsvis kan ett nytt reseförslag locka – vi återkommer om det.

Beträffande årsmötet den 31 juli med middag och efterföljande föreställning se s. 2. En donation till årsmötesmiddagens lotteri välkomnas. Var vänlig kontakta Christer Casell (se nedan).

Vadstena-Akademien har all anledning att kallas internationell. Under 2016 medverkar över nittio personer från bl.a. Italien, Kanada, Sverige, Finland, Tyskland, Norge och Lettland.

I enlighet med Akademiens tradition erbjuds ett spännande program med en okänd repertoar, i år från 1780-talet. Det

Kostymskisser till *Comala* och *Nina* av Ann-Margret Fyregård.

komiska sångspelet *Nina* av Paisiello, i svensk 1700-talsöversättning av Carl Stenborg, och den tragiska operan *Comala* av Morandi på italienska, presenteras under titeln *Kär och galen* i en s.k. *double bill* i samarbete med ett av Riksbankens jubileumsfond finansierat forskningsprojekt vid Stockholms universitet, kallat "Performing Premodernity". Mer om verken kan läsas på s. 3.

På Vadstena-Akademiens hemsida kan ni dessutom få utmärkta introduktioner av föreställningens ansvariga i dess podradioserie, hitills nr 1: "Mark Tatlow och konstnärlig forskning" och nr 2: "Magnus Tessing Schneider om *Kär och galen*". Ytterligare bidrag väntas.

Ett stort antal kammarkonserter kommer också att spelas. För fullständigt kalendari-

um se s. 4, där också några av våra värdefulla volontärer intervjuas.

Slutligen: Vi saknar ännu många e-postadresser och några har ändrats! För att ni inte skall gå miste om t.ex. extrainsatta program och erbjudanden till olika rabatterade evenemang, böcker mm. skicka vänligen gällande adress till medlemsansvarig (se nedan).

Varmaste tack för ert värdefulla stöd till Vänföreningen och därmed Akademien!

Inga Lewenhaupt, VAV-ordförande.

FOTO: ERIK BERG

OXÖGA

"Oxöga, oval åskådaröppning i slutet teaterloge, efter det motsvarande fr. *oeil de boeuf*, vilken beteckning gives runda fönsteröppningar i allm." [Svensk Uppslagsbok, 1934 års upplaga.] Oxögat ger möjlighet att observera utan att bli observerad och har fått ge namn åt vänföreningens förnyade medlemsblad.

VADSTENA-AKADEMIENS VÄNFÖRENINGENS STYRELSE 2016

ORDFÖRANDE: **Inga Lewenhaupt**, 070-721 46 07, inga.lewenhaupt@gmail.com

SEKRETERARE: **Rebecka Millhagen Adelswärd**, 070-753 29 99, rebecka.milhagen@telia.com

KASSÖR OCH MEDL. REGISTRET: **Kerstin Ramå**, 070-249 01 89, kerstin.rama@gmail.com

KLUBBMÄSTARE: **Christer Casell**, 0143-141 22, casell.014314122@telia.com

Loa Falkman, 070-855 04 23, rosy.falkman@telia.com

Lars Grahn, 070-588 34 50, grahnlars@telia.com

Ture Rangström, 070-536 82 09, rangstromture@gmail.com

Viveca Sørensen, 073-938 01 04, vivecaoes@outlook.com

Viveka Anderberg Åkerhielm, 070-921 88 05, viveka.akerhielm@medingesateri.se

VALBEREDNING:

Maria Waxegård (smk): 076-840 81 81, maria.waxegard@telia.com

Inger Wiik: 08-664 53 14, i.wiik@comhem.se

Jan Johansson: 070-685 30 03, jannemobel@telia.com

För medlemskap, adressändring, stolsköp eller mer information: Kerstin Ramå, se ovan.

Vänföreningens bankgiro: 294-4569

REDAKTION: Rebecka Millhagen Adelswärd, Inga Lewenhaupt och Lars Grahn.

GRAFISK FORM: Anna L Andrén
TRYCK: Ala Tryck, Vadstena 2016

kall grov senapsdressing gjord på hovsenap, hembakat bröd samt lättöl/mineralvatten. Vin finns att köpa för 55kr/glas för den som önskar. Kaffe och god hembakad kaka.

Anmälan till måltiden sker genom att ni *senast den 15 juli* sätter in 265 kr på vänföreningens bankgiro 294-4569. Glöm inte att ange namn! Den som har särskilda önskemål om kost kan meddela detta till Christer Casell på tfn 0413-14122 alt via mail till casell014314122@telia.com. *Vid avanmälan efter den 25 juli debiteras måltiden.*

FÖRENINGSNYTT

Varmt välkomna till vänföreningens årsmöte och 40-årsjubileum!

Årsmötet äger rum *söndagen den 31 juli kl. 15.00* i Vadstena folkhögskola.

Årsmötet innefattar stipendieutdelning, musik, information om Akademiens verksamhet och en presentation av kvällens föreställning av Nils Spangenberg.

I anslutning till årsmötet serveras en sommarmiddag och därpå följer operaföreställningen *Kär och galen* på Slottet kl. 19-ca 21.30. Medlemmarna får vänrabatt (se nedan), men måste själva boka sina föreställningsbiljetter.

Vadstena folkhögskolas husmor Kicki Olsson erbjuder följande middagsmeny: Egen rostbiff gjord av fransyska från Bjursunds slakteri i Valdemarsvik, som serveras med en ljummen potatisallad med sommarprimörer och en

Biljetter!

Till årsmötesdagens föreställning av *Kär och galen* söndagen den 31 juli erbjuds vänföreningens medlemmar att köpa en biljett per person till rabatterat pris 340 kr/biljett (ord pris 370 kr/biljett).

Gör så här: Gå in på www.vadstena-akademien.org under rubriken "Köp Biljetter" och boka, ange rabattkod (vänner), betala och skriv ut biljetterna på egen skrivare.

Medlemsavgiften 2016

Om ni ännu inte har betalat medlemsavgiften – eller vill hjälpa till att värva fler medlemmar – är kostnaden 200 kr för enskild medlem och 300 kr för par som bor på samma adress. Medlemsavgiften betalas till bg 294-4569. Ange namn, adress och e-postadress!

KATHARINA LIND

Vadstenaminnen

AV TURE RANGSTRÖM

Jag är östgöte gudskelov, döpt i Vreta kloster till Ture. Min berömda farfar tonsättaren ville att jag skulle heta Lill-ture eller Ture den yngre. Jag har dock aldrig tonsatt en ton. Däremot har jag skrivit sångtexter och översatt operor och musikaler. STIM fick problem när det dök upp två Turar. Man skickade pengarna för "Klunkom Welam Welamson" till mig och ersättningen för "Vår bästa tid är nu" till dödsboet efter farfar.

Min barndoms östgötatid var rätt kortvarig. Farfar promenerade längs Göta kanal med sitt barnbarn, sedan drog han ut i havsbandet. Jag och min syster ärvde hans sagolika diktarö i Östergötlands skärgård just där Gryt och St Anna möts.

Mina första minnen av teaterverksamheten i Vadstena är präglade av mitt arbete på Drottningholmsteatern som dramaturg och museiintendent. Teaterchefen Arnold Östman och regissören Göran Järvefelt lockade mig till det kokande kulturlivet på sommarteatern vid Vätterns strand. Man ville använda min kunskap om hur man återskapade 1700-talsbelysning utan att elda upp teatern. Tillsammans med belysningsmästaren Torkel Blomkvist hade jag fått ett visst rykte i den branschen. Senare fick jag i uppdrag att översätta och bearbeta ett antal italienska operor som Anders Wiklund hade grävt fram. Det var fantastiskt kul att bli en i gänget och få bo i Vadstena.

Under några år kring millennieskiftet hade Kjerstin Dellert utsett mig till teaterchef på Confidencen, dit jag tillsammans med eldsjelen Astrid Lande flyttade upp föreställningen av "Tokfursten". Att göra sinnessjukhus av Ulriksdalsteatern gick alldeles utmärkt.

Cirkeln slöts när mitt eget kamardrama "Då brann den fördärvliga elden" hade premiär på Gamla teatern 1995. Den lilla operan handlar om den bångstyryge komponisten Ture Rangström och hans vilda kärleksliv. Min övergivna farmor Lisa spelades med stor inlevelse av en debuterande Malena Ernman. Inte ett öga var torrt.

CHRISTER ELDERUD

Vår nye "ambassadör" Loa Falkman, vänföreningens ordförande Inga Lewenhaupt och akademiens VD och konstnärlige ledare, Nils Spangenberg vid ett välbesökt Rotarymöte i Klosterhotellet den 15 april.

OPERA 2016

Kvinnor på gränsen till nervsammanbrott

AV INGA LEWENHAUPT

Åter kan Vadstena-Akademien bjuda på ett intressant och annorlunda sommarprogram. Vi förflyttas detta år till 1780-talet i två verk som handlar om olycklig kärlek (vilka gör inte det?) men också om galenskap – kvinnors förstås! Kvinnor i huvudroll och kvinnor som sopraner var så suspekt, att man var tvungen att göra dem konstiga på något sätt för att de skulle accepteras.

Det komiska sångspelet *Nina* och den tragiska operan *Comala* kan betraktas som förromantiska pionjärverk som förebådar flera större operor från tidigt 1800-tal, till exempel *Lucia di Lammermoor*, där Lucia blir galen och *Sömngångerskan*, där huvudpersonen bara blir trodd när hon går i sömnen. De halsbrytande koloraturer de sjöng kunde ju på intet sätt vara frambringade av helt sunda personer. Tidigare hade sådan sång uteslutande presterats av kastrater, som ju inte var att betrakta som helt normala!

Nina och *Comala* är skapade i en brytningstid då smaken förändrades. I Glucks reformanda skulle dramat inte längre avbrytas av känslouttryck i långa arior och den strikt formbundna och regelbegränsade barocka spelstilen förändrades, men blev långt ifrån vad vi skulle kalla naturlig. Skönhetsuttrycket var viktigt – man fick inte visa något fult. Fortfarande var retorikens lagar grundläggande och deklamationen mycket musikalisk men rimsluten inte lika starkt markerade som tidigare. Kostymer i tidens empiremode ersatte de styva barockkjortlarna, det stela vita sminket försvann och pantomim, melodram och tableaux vivants blev nya uttrycksformer.

Föreställningarna ges i samarbete med forskningsprojektet "Performing Premodernity", som under augusti anordnar ett internationellt symposium i Vadstena.

Forskningsprojektet "Performing Premodernity" är ett tvärvetenskapligt internationellt projekt vid Stockholms universitet som under fem år stöds av Riksbankens jubileumsfond. Där studeras musikaliska, litterära och teatrala ideal och uppförandep Praxis i Sverige samt i övriga Europa mellan 1760 och 1815, d.v.s. under den sena upplysningstiden och nyklassicismen. Man söker djupare förståelse för dess teaterformer och därtill relationer till tiden och relevans i möte med dagens publik. Projektet arbetar med konferenser, symposier, workshops, skrifter och vad man kallar historiskt informerade föreställningar.

Vi har arbetat länge med att söka kunskap om äldre musik och äldre instrument, men den äldre sceniska gestaltningskonsten har vi inte brytt oss om på samma sätt. Dels är området svårt, dels har det avfärdats som teatralt, musealt, dött och obegripligt för dagens publik. Många av verkens estetiska möjligheter har därmed försvunnit. Projektet gör en sorts scenkonstarkeologi, gräver i bildmateri-

Dirigenten Mark Tatlow i aktion.

al, läroböcker i sång, retorik och teknik, brev, verktexter och partitur och försöker öppna dörrar till skattkistor vi tappat nycklarna till. Bortglömda verk får nytt liv och vi får rikare kunskap om den äldre tiden och dess uttryck. Upphovsmännens intentioner står åter i centrum – inte som idag den nutida regissörens fria tolkning.

I forskningsprojektet deltar tre personer som också står bakom årets föreställning på Slottet:

Magnus Tessing Scheider är en dansk teaterforskare som har tagit fram årets verk. Han disputerade 2009 med en avhandling om uruppsättningen av Mozarts *Don Giovanni* och har medverkat i uppbyggandet av ett nordiskt nätverk för tidig opera. Han har regisserat Monteverdis *Orfeo* och *L'Incoronazione di Poppea* och Cavallis *Gli amori d' Apollo e di Dafne* i Köpenhamn och ägnat sig åt fördjupade studier av bl.a. den förste Don Giovanni-sångaren Luigi Bassi samt italienska librettister som Busenello och Calzabigi.

Deda Cristina Colonna är en italiensk koreograf och föreställningens regissör som i många år forskat om och arbetat med barock- och renässansdans och bl.a. regisserat *Il Giasone* av Cavalli och *Il Matrimonio Segreto* av Cimarosa på Drottningholms slottsteater i samarbete med teaterns dåvarande dirigent Mark Tatlow.

Deda Cristina Colonna

Mark Tatlow är en engelsk dirigent, cembalist, hammar-klaverspelare och musikforskare som verkat i många år i Sverige. Åren 2007–2013 var han konstnärlig ledare vid Drottningholms slottsteater, professor vid Operahögskolan

och Lilla Akademien i Stockholm. Han har också dirigerat vid Norrlandsoperan, Folkoperan och tidigare vid Vadstena-Akademien. Mark Tatlow har främst specialiserat sig inom barockmusiken och är nu aktiv som ledande gästprofessor i forskningsprojektet Performing Premodernity samt dirigerar årets föreställning.

Carl Stenborg – *Ninas* översättare på Svenska Comiska Theatern 1792.

En extra krydda i sommarens program blir att vi får höra Carl Stenborgs översättning.

Carl Stenborg var en av 1700-talets stora mångsysslare, hovkanslist, språksnille, sångare (mjuk ljus baryton), begåvad skådespelare, översättare av pjäser och libretti, violinist, tonsättare av sångspel och teatermusik, sång- och teaterlärare, teaterchef samt notarius publicus. Han var ledande kraft vid starten av Kungliga Operan i Bollhuset 1773 och engagerad vid alla de kungliga scenerna. Liksom sin far Petter Stenborg blev han en viktig teaterledare från 1780 med en teater vid Eriksberg (sedan Timmermansorden). En ny teater inrymdes 1784-1799 i högst upp i ett stort fyravåningshus vid Munkbron i Stockholm, där tunnelbanestationen Gamla Stan nu ligger. Huset revs 1899. Från 1788 kallades teatern "Svenska Comiska Theatern", hade en elegant inredning av Jean Eric Rehn och rymde först 400 åskådare men efter amfiteaterombyggnad 1792, precis innan *Nina* gavs, ännu fler. Stenborg fick efter Gustaf III:s död avbräck genom förbud att spela på söndagar och drabbades slutligen

Carl Stenborg av U. F. Pasch

Forts. på nästa sid.

VAV FRÅGAR:

Varför är du volontär?

Anna-Märta
Ottosson:

För att få uppleva en atmosfär fylld med härliga människor och ny musik. Känna att jag gör en uppskattad insats. Få vara del av en fin gemenskap.

Jan Åhrén:

Att vara volontär vid Vadstena-Akademien innefattar för mig ett trevligt sätt att träffa glada, förväntansfulla operabesökare, och även om

jag inte själv är med och sjunger så kan jag ändå dra mitt strå till stacken genom att sälja program och i övrigt finnas till hands för besökarna.

Jag har dessutom haft äran att vara page (en slags volontär) på Kungliga slottet i Stockholm 1968, och det slår ju NÄSTAN lika högt som volontärinsatsen här på Gustav Vasas mäktiga slott i Vadstena. Men bara nästan!!!

Forts. från sid 3.

av Dramatiska Teaterns monopol. En ambulerande fortsättning i landet följde i början av 1800-talet. Tyvärr ådrog han sig stora skulder mot slutet och dog vid sextio år 1813.

Nina eller *Den afkärlek svagsinta* hade svensk premiär den 8 december 1792 på den Stenborgsägda "Svenska Comiska Theatern" och spelades till och med 1799 inte mindre än 52 gånger. Pjäsen kallades komedi med sång och var författad av B-J Marsollier efter en fransk berättelse baserad på en verklig händelse. Då var musiken komponerad av N. Dalayrac. Nu i Vadstena får vi höra en senare tonsättning av italienaren Giovanni Paisiello.

I Ninas roll lär Mme Dugazon i Paris ha framkallat både männens snyftningar och kvinnornas nervattacker. I Stockholm gjorde den 22-åriga Eleonora Säfström "furore" i rollen (och blev tolv dagar senare hyllad som vår

Eleonora Säfström

första Susanna i *Figaros bröllop*). Hur kommer vi efter mer än 200 år att uppleva årets Nina, Saara Rauvala, i Vadstena?

VADSTENA-AKADEMIENS KALENDARIUM 2016

Juli

v. 27

- Må 4** kl. 15 Vadstena slott, Brölloppsalen. Öppen repetition förest. *Kär och galen*.
- Ti 5** kl. 15 Vadstena slott, Brölloppsalen. Öppen repetition förest. *Kär och galen*.
- On 6** kl. 15 Vadstena slott, Brölloppsalen. Öppen repetition förest. *Kär och galen*.
- To 7** kl. 15 Vadstena slott, Brölloppsalen. Öppen repetition förest. *Kär och galen*.
- Fr 8** kl. 15 Vadstena Gamla teater, Öppen repetition. Kammarmusik.
- Lö 9** kl. 13 Vadstena slott, barnguidning med musik.
kl. 15 Vadstena Gamla teater, Öppen repetition. Kammarmusik.

v. 28

- Må 11** kl. 17:30 Medevi Brunnskyrka: Kammarmusik. Vadstenasolisterna, Kammarmusikakademiens stipendiater.
- Ti 12** kl. 20 Klostermuséet, Dormitoriet. Kammarmusik. Vadstenasolisterna, Kammarmusikakademiens stipendiater.
- On 13** kl. 19 Linköpings domkyrka: Kammarmusik.
- To 14** kl. 20 Vadstena Gamla teater, Kammarmusik. Vadstenasolisterna, Kammarmusikakademiens stipendiater.
- Fr 15** kl. 20 Vadstena Gamla teater, Schuberts *Die schöne Müllerin*. Thomas Volle, tenor, Magnus Svensson, piano.
- Lö 16** kl. 13 Vadstena slott, barnguidning med musik.
- Sö 17** kl. 20 Vadstena Gamla teater, Schuberts *Die Winterreise*. Jakob Högström, baryton, Magnus Svensson, piano.

v. 29

- On 20** kl. 19 Vadstena slott, Brölloppsalen: genrep av föreställningen *Kär och galen*.
- Fr 22** kl. 19 Vadstena slott, Brölloppsalen. *Kär och galen*: *Nina* av Paisiello och *Comala* av Morandi. Föreställningen slutar ca 21:30.

v. 30

- Må 25** kl. 19 Vadstena slott, Brölloppsalen. *Kär och galen*.
- Ti 26** kl. 19 Vadstena slott, Brölloppsalen. *Kär och galen*.
- To 28** kl. 19 Vadstena slott, Brölloppsalen. *Kär och galen*.
- Fr 29** kl. 13 Vadstena slott, barnguidning med musik.
kl. 19 Vadstena slott, Brölloppsalen. *Kär och galen*.
- Sö 31** kl. 19 Vadstena slott, Brölloppsalen. *Kär och galen* (med vänrabatt).

Augusti

v. 31

- Må 1** kl. 19 Vadstena slott, Brölloppsalen. *Kär och galen*.
- Ti 3** kl. 19 Klosterkyrkan, Sommarkonsert med artister från *Kär och galen*. Fri entré.
- To 4** kl. 19 Vadstena slott, Brölloppsalen. *Kär och galen*.
- Fr 5** kl. 13 Vadstena slott, barnguidning med musik.
kl. 19 Vadstena slott, Brölloppsalen. *Kär och galen*.
- Lö 6** kl. 9:30 (Plats ej klar) Seminariedag "Performing Premodernity".
- Sö 7** kl. 19 Vadstena slott, Brölloppsalen. *Kär och galen*.

v. 32

- Må 8** kl. 19 Vadstena slott, Brölloppsalen. *Kär och galen*.
- Ti 9** kl. 20 Klostermuséet, Dormitoriet. Sommarkonsert med musiker från *Kär och galen*.
- On 10** kl. 19 Vadstena slott, Brölloppsalen. *Kär och galen*.

v. 34

- Fr 26** kl. 20 Norrköping, De Geerhallen. SON-konsert med sångare från *Kär och galen* och Norrköpings symfoniorkester. Fri entré.